Карлова В.О.
аспірант,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКА ДІАЛЕКТНА СИСТЕМА

Когнітивна лінгвокомпаративістика в її неофункціонально-дискурсивному векторі на сучасному етапі характеризується тенденцією до самоорганізації (Ж. Багана, О. В. Бондаренко та ін.) і, з-поміж іншого, останнім часом повертається до глибшого осмислення зв'язків мови і різних типів свідомості, зокрема і давньої, продукти якої, так звані артефакти, стали фундаментом для утворення багатьох сучасних мов. До таких давніх продуктів-мовних утворень належать давньосаксонські діалекти, які є важливим фрагметом у вивченні «лінгвістичного макросвіту» (О. В. Бондаренко) у плані з'ясування закономірностей мовної еволюції. У цьому ракурсі є необхідним розкриття таких характеристик кожної мови і англійської зокрема, як здатність до саморозвитку на тлі процесів мовної дивергенції і конвергенції, що відображають механізми роботи свідомості носіїв мов на конкретному історичному етапі [1; 2; 3; 4].

На сьогодні загальновідомо, що у плані генеалогічноої класифікації англійська мова належить до індоєвропейської сім'ї мов, її германської підгрупи [6, с. 13]. Продовжуючи обговорювати процеси становлення англійської мови, Р. Р. Ніколаєвська підтримує розроблену теорію Р. Діксона, яка ґрунтується на припущенні про те, що прамови багатьох мовних сімей могли утворюватися конвергентним шляхом із небагатьох неспоріднених мов. Саме поняття дивергенції, на його думку, може бути застосоване лише до індоєвропейських мов [6, с. 42].

В історії розвитку мов, як уважає Р. Діксон, «[…] відбуваються чергування періодів рівноваги: коли під впливом однієї мови на іншу, зокрема і шляхом запозичень, мови стають схожими; коли відмінність мов, набута за попередній період, «розчиняється»; коли мови, які поширюються на нові території, диференціюються, і відмінності між ним зростають. Стадії різких змін збігаються з соціальними змінами –

міграціями, завойовницькими війнами [...]». Ця стадія завершується, коли певний географічний ареал стає повністю заселеним, після чого знову спостерігаться «період рівноваги» [11, p. 3-4].

Давньоанглійський період дослідники (Ж. Багана, Р. Р. Ніколаєвська, О. І. Смирницький, А. Мейє та ін.) хронологічно датують V ст. н. е., бо саме у цей час давньогерманські діалекти, з яких склалася англійська мова, були принесені в Британію англо-саксонськими племенами та остаточно поширилися на значній частині її території; саме це зумовило ізоляцію від інших давньогерманських діалектів, а з іншого боку, зберігало постійний зв'язок між ними, що був давньоанглійським [7; 5].

Уважається, що давньоанглійський період розпочинається «*долітературною епохою*», яка не залишила у спадок тексти цією мовою. Включаючи два століття давньоанглійського періоду, «долітературна епоха», звісно, містить і попередній етап, тобто до V ст., – той період, коли на материку в інших умовах, взаємовідносинах розвивалися різні діалекти, які утворили згодом давньоанглійську мову [7, с. 19-20].

У германістиці визнаним є факт, що давньоанглійська мова була цілком германською мовою, натомість, припускають, що на розвиток її словникового складу впливали також і запозичення з інших мов. Наприклад, кельтські, латинські та скандинавські [10, p. 11-12].

Р. Р. Ніколаєвська, слідом за багатьма іншими лінгвокомпаративістами, припускає, що «[…] англійська мова за морфолого-типологічною класифікацією є мовою аналітичною, тобто в ній принциповим є окреме вираження лексичного та граматичного значень. А це, у свою чергу, стало основною тенденцією в еволюції граматичного устрою цієї мови [...]» [6, с. 61]. За спостереженнями О. І. Смирницького, давньоанглійська мова здебільшого була утворена з говірок германських племен, що жили в IV – V ст. н. е. в Ютландії та північно-західних областях Німеччини, що межували із Північним морем. Найважливішими з цих племен були англи, сакси та юти [7, с. 20].

В англо-саксонській Англії, на думку Дж. Алгео, існувало чотири основні діалекти: «[…] *кентський* – мова ютів, які заселяли Кент; *західно-саксонський*, яким говорили в південному регіоні Темзи; *мерсійський*, поширений від Темзи до Хамберу, та *нортумбрійський*, локалізація (північ Хамберу) якого визначається самою назвою [9, p. 85].

«Мерсійський та нортумбрійський діалекти мають певні спільні характеристики, що відрізняють їх від західно-саксонського та кентського, які «[…] іноді складають групу як мови англів, тобто тих, хто в основному говорив цими діалектами […]» [там само].

Натомість стандартна сучасна англійська мова переважно була утворена на основі мерсійського діалекту. Хоча більшість збережених давньоанглійських рукописів можна віднести до літератури, написаної на західно-саксонському діалекті. При цьому дослідники, які працюють у цій сфері, припускають, що не існує великої різниці між західно-саксонським діалектом та сучасною англійською мовою, бо загалом різниця між усіма давньоанглійськими діалектами була не настільки суттєвою [там само, p. 86]. Але ці припущення є суб'єктивними міркуваннями.

О. І. Смирницький з цього приводу пише, що діалекти англів, саксів та ютів і деяких інших племен, рано втративши свою самостійність, згрупувалися у Британії в кілька відносно значних діалектів, що складають давньоанглійську мову. Ця мова отримала назву *Enslisc*, тобто англійська, як англська – згідно з назвою англів. Звідси і виникла сучасна назва англійської мови – English. Однак час від часу давньоанглійську мову називають також англо-саксонською, оскільки германське населення Британії давньоанглійського періоду прийнято називати англо-саксами. Ця назва впевнено закріпилася в германістиці [7, с. 28-30].

Найповніше від решти збережений писемністю уесекський діалект. Однак до IX ст. пам'ятками уесекського діалекту є окремі грамоти. Тексти ж великого обсягу, написані цим діалектом, з'являються наприкінці IX ст.: переклади з латини, зроблені королем Альфредом (роки правління 871–901); переклад Сіга Pasio-ralis (обов'язки пастиря) папи Григорія I з передмовою Альфреда; переклад «De Consolaiione Philo-sophiae» римського філософа Боеція, а також переклад «Historiarum adversus paganos libri septem» («Сім книг історії проти язичників») іспансткого священика Орозія [7, с. 30-31]. Ці переклади становлять не лише лінгвістичний інтерес, а й місять дуже цікаві географічні та етнографічні дані про короля Альфреда. Нортумбрійський діалект збережений у невеликій кількості пам'яток, із яких найціннішими є

давні, що належать до VII – VIII ст. Деякі з нортумбрійських пам'яток є рунічними надписами. До пізнішого часу відносять рядкові переклади з латинської мови (переважно євангелійські тексти), які, безперечно, є найзначнішими за об'ємом пам'ятками нортумбрійського діалекту. Мерсійський діалект представлений глосаріями та рядковими перекладами латинських текстів релігійного змісту (VIII ст.). Кентський діалект відомий за дуже давніми грамотами – з кінця VII ст.; далі – за глосами та двома невеликими перекладеними текстами пізнішого часу (псалом і гімн) [7, с. 30-34].

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що давньоанглійська мова була утворена з говірок германських племен, що жили в IV – V ст. н. е. Існувало чотири основні діалекти в англо-саксонській Англії: кентський – мова ютів, які заселяли Кент; західно-саксонський, яким говорили в південному регіоні Темзи; мерсійський, поширений від Темзи до Хамберу, та нортумбрійський, (північ р. Хамбер).

Список використаних джерел:

1. Багана Ж., Хапилина Е.В. Глобальный английский язык. Гуманитарные науки. 2016. № 21 (242). С. 31-35.

2. Бондаренко Е.В. Системные фонолого-морфологические особенности юго-восточного (кентского) диалекта среднеанглийского языка. Вестник Череповецкого государственного университета. Серия: Филологические науки. 2011. № 1. С. 57-60.

3. Бондаренко Е.В. Специфика морфологии уэссекского варианта «Англосаксонской хроники» за 895 год. Вестник Костромского государственного университета. Серия: Языкознание. 2011. № 1. С. 83-85.

4. Бондаренко Е.В., Лютова Г. Н. Диахрония диалектов английского языка: экстралингвистический фон и морфологические характеристики. Научные ведомости. Серия: Гуманитарные науки. 2014. № 6. С. 57-61.

5. Мейе А. Основные особенности германской группы языков. М.: УРСС, 2003. 168 с.

6. Николаевская Р.Р. Английский язык в контексте генеалогической, типологической и ареальной классификации языков. Вестник Московского государственного лингвистического университета. 2010. № 598. С. 13-262.

7. Смирницкий А.И. Древнеанглийский язык / под ред. В.В. Пасека. М.: Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1998. 307 с.

8. Трубецкой Н.С. Мысли об индоевропейской проблеме. Вопросы языкознания. 1958. № 1. С. 44-59.

9. Algeo Jh. The origins and development of the English language. Wadsworth: Cengage learning, 2010. 347 p.

10. Deutschmann M.A (very) brief history of English. M.: Mid Sweden University, 2010. 18 p.

11. Dixon R. The rise and fall of languages. C.: Cambridge University Press, 1997. 169 p.

Полякова А.І.
старший викладач центру міжнародної освіти,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У СУЧАСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Тема гендеру у сьогочасному суспільстві є надзвичайно актуальною. Індикатором цього є хоча б виникнення такого терміну, як «феміністська лінгвістика».

Ця тема доволі широко освітлена у багатьох роботах з гендерної лінгвістики та психології, але крапку у цих дослідженнях поставлено ще не було.

Становлення та інтенсивний розвиток гендерних досліджень в лінгвістиці припадає на останні десятиліття XX століття, що пов’язано зі зміною наукової парадигми в гуманітарних науках під впливом постмодерністської філософії. Нове розуміння процесів категоризації, відмова від визнання об’єктивної істини, інтерес до суб’єктивного, до приватного життя людини, розвиток нових теорій особистості, зокрема теорії соціального конструктивізму, призвели до перегляду наукових принципів вивчення таких категорій, як етнічність, вік і стать які інтерпретувалися раніше як біологічно детерміновані. Цей підхід природньо стимулював вивчення лінгвістичних механізмів прояву гендеру в мові та комунікації. У цьому ж напрямку підштовхувала вчених і феміністська критика мови, яку ряд дослідників відносить до однієї зі складових постмодерністської філософії.